

Міністерство культури та стратегічних комунікацій
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Факультет фортепіано, джазу та популярної музики
Кафедра джазу та популярної музики

БІЖЕЦЬКИЙ ТАРАС СТАНІСЛАВОВИЧ

**БОСАНОВА В СУЧАСНІЙ МУЗИЦІ: РОЛЬ БАС-ГІТАРИ В
ПІСЕННИХ КОМПОЗИЦІЯХ**

Спеціальність 025 - Музичне мистецтво

Профілізація – Джазові оркестрові інструменти

Бакалаврська робота

Науковий керівник:

старший викладач кафедри джазу та
популярної музики

Лохманюк Іван Ігорович

Рецензент:

старший викладач кафедри джазу та
популярної музики

Стоколяс Марія Володимирівна

Львів -2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ БОСАНОВИ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ЖАНРУ.....	5
1.1 Історичні витоки та еволюція жанру босанова.....	5
1.2. Стильові особливості босанови.....	7
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЯ БАС ГІТАРИ В БОСАНОВІ.....	12
2.1 Роль бас гітари в босанові.....	12
2.2 Роль бас-гітари в контексті пісенних інтерпретацій босанови в ХХІ столітті.....	15
2.3 Особливості інтерпретації босанови в українській естрадній музиці....	20
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	25

ВСТУП

Музика є відображенням духовного життя людства, його емоційних, культурних та соціальних цінностей. У XX столітті відбулося стрімке збагачення музичної палітри завдяки синтезу жанрів, національних традицій і нових засобів виразності. Одним із найяскравіших прикладів такого синтезу стала босанова — жанр, що виник на перетині бразильської самби та західного джазу. Від моменту свого зародження в 1950-х роках босанова перетворилася на глобальне культурне явище, яке справило значний вплив на еволюцію популярної та академічної музики у світі. Основоположниками стилю стали Жуан Жілберту, Антоніу Карлус Жобін, Вінісіус ді Мораес, про що детально йдеться у праці Кастро Р. *Bossa Nova: The Story of the Brazilian Music That Seduced the World*.

У сучасному музичному просторі босанова зберігає актуальність завдяки своїй гнучкості, ліричності та ритмічній витонченості. Проте, не менш важливою є роль інструментів, що забезпечують специфічне звучання цього жанру. Зокрема, бас-гітара виступає не лише гармонічною опорою, але й формує ритміко-мелодичний каркас композиції. Вона об'єднує риси традиційного контрабасу, самбових перкусійних патернів та джазової імпровізації, створюючи унікальний тембровий шар. Таку специфіку обґрунтовують у дослідженнях сучасного аранжування та джазової гармонії, зокрема у працях Марка Левіна (*The Jazz Theory Book*, 1995), а також у виконавських нотатках таких бас-гітаристів як Ніко Ассунсао та Пауло Пауліньо.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою глибшого розуміння ролі бас-гітари в сучасній інтерпретації босанови, зокрема в пісенних формах, де цей інструмент відіграє як фонову, так і виразну художню функцію. Серед прикладів сучасної адаптації босанови можна згадати твори Рози Пасос, Сесарії Евори, Нори Джонс, а також ф'южн-композиції Івана Лінса та Серджіу Мендеса, де бас-гітара відіграє стилістично ключову роль.

Метою цієї роботи є дослідити специфіку ролі бас-гітари у пісенних композиціях жанру босанова в контексті сучасної музичної практики.

Об'єкт дослідження — музичні твори у стилі босанова з активною участю бас-гітари.

Предмет дослідження — ритмічні, гармонічні та стилістичні функції бас-гітари у пісенних композиціях босанови.

Завдання дослідження:

1. Розглянути історичні витоки та еволюцію жанру босанова.
2. Проаналізувати риси ритміки, гармонії та мелодики босанови.
3. Визначити функції бас-гітари у класичних і сучасних прикладах композицій.
4. Дослідити роль бас-гітари в контексті пісенних інтерпретацій босанови в ХХІ столітті.
5. Порівняти виконання босанови в різних стилістичних контекстах (традиційна босанова, джаз-боса, латин-ф'южн, поп-боса).
6. Виявити риси інтерпретації босанови в українській музичній культурі.

Методи дослідження: історико-культурний аналіз, музикознавчий аналіз партитур і аудіозаписів, порівняльний стильовий аналіз, аналіз імпровізаційної практики.

Наукова новизна полягає в деталізації ролі бас-гітари як засобу формування стильової ідентичності босанови в умовах сучасної музики, з акцентом на функціонально-виразові особливості цього інструмента.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів у виконавській практиці бас-гітаристів, композиторів і аранжувальників, а також у навчальному процесі при вивченні сучасних музичних стилів.

РОЗДІЛ 1. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ БОСАНОВИ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ЖАНРУ

1.2 Історичні витоки та еволюція жанру босанова

Босанова (порт. *bossa nova* — «новий стиль», «новий штрих») — музичний жанр, що з'явився у Бразилії наприкінці 1950-х років на стику самби та американського джазу. Виникнення цього напрямку стало результатом не лише музичних пошуків, а й соціально-культурних змін, які виникли в період після Другої світової війни. У цей час у Бразилії активізувалася урбанізація, зростала чисельність середнього класу, а роль інтелігенції в культурному житті ставала дедалі помітнішою.

Традиційна самба, яка вже символізувала національну ідентичність Бразилії, базувалася на ритмічній основі афробразильської культурної спадщини. Проте освічена молодь середнього класу, яка виросла на класичних музичних творах і захоплювалася джазом, прагнула створення нових форм музики, що відповідали б їх інтелектуальним запитам та прагненню до естетичного мінімалізму.

Бразильський музикознавець Руй Кастру характеризував босанову як самбу, виконувану тими, хто слухає Дебюссі та Равеля.

У 1962 році босанова вперше заявила про себе на міжнародній арені завдяки легендарному концерту в Carnegie Hall, Нью-Йорк. Цей захід об'єднав визначних бразильських музикантів, таких як Жуан Жілберту, Антоніу Карлус Жобін, Сержіу Мендес, а також інших майстрів жанру. Концерт став відправною точкою для активної співпраці між бразильськими виконавцями та американськими джазменами. Одним із найяскравіших результатів цього творчого симбіозу став запис альбому "Getz/Gilberto" (1964), у якому взяли участь саксофоніст Стен Гетц та подружжя Жілберту. Альбом не лише здобув премію Grammy, але й увійшов до музичної історії як знакове явище.

Окрему славу принесла композиція "The Girl from Ipanema", яка стала одним із найвідоміших творів XX століття. Цей трек—яскравий приклад

транснаціонального хіта, що водночас зумів зберегти автентичну бразильську привабливість і виразність.

У процесі адаптації до американської естради босанова поступово підлаштувалася під нові реалії, включаючи створення англомовних версій пісень. Водночас вона не втратила своєї камерності, витонченості та інтелектуального звучання. У 1970-х роках жанр почав поступатися місцем більш сучасним течіям бразильської сцени — таким, як тропікалія, MPB (*música popular brasileira*) і бразильський рок. Однак естетика босанови продовжувала впливати на нові напрямки музики, інтегруючись у стилі з елементами електроніки, фанку та ф'южну.

Варто окремо відзначити роль бас-гітари. У традиційних записах босанови басові партії вирізнялись стриманістю, часто доповнюючись ритмом із характерною вальсовою пульсацією. Починаючи з 1980-х років, басисти почали розширювати своє музичне озброєння, додаючи техніки слайдів, контрапункту та інноваційні елементи, схожі на перкусійне виконання. Видатні приклади цього підходу можна знайти у роботах Ніко Ассунсао або Пауло Паулінью.

На сьогодні босанова успішно інтегрується в різноманітні стилі сучасної музики: лаунж, інді-поп, електроніку та неосоул. Виконавці, такі як Bebel Gilberto, Céu і Rosa Passos, вдихають нове життя в жанр, зберігаючи його естетичну легкість і витонченість.

Босанова широко використовується в кіно, телевізійних постановках, рекламних кампаніях і аранжуваннях популярних артистів. У сучасному контексті вона сприймається як символ витонченого смаку, а її характерні інструментальні особливості — особливо гітарна ритміка та бас — мають педагогічну цінність і слугують важливим ресурсом для навчання ансамблевої гри.

1.2. Стильові особливості босанови

Офіційним народженням босанови вважається визначна подія 1958 року, коли з'явився сингл *Chega de Saudade* у виконанні Жуана Жілберту. Цей твір став

відправною точкою нового музичного стилю завдяки творчій комбінації Антоніу Карлуса Жобіна та Вінісіуса ді Мораеса, які відповідали за музику й текст. Композиція встановила унікальну музичну парадигму, що поєднала різні стилістичні інновації:

- Унікальний, майже інтимний вокал, нагадуючи шепіт, став аналогом контрастного емоційного вираження самби.

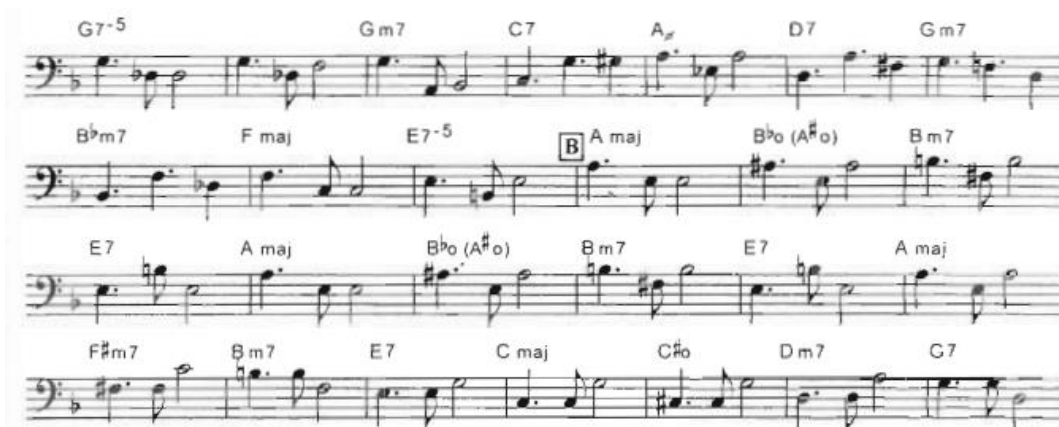
- Синкопований і пульсуючий ритм гітари передав відчуття руху музики всередині такту.

- Гармонія джазового типу, багата на мажорні септакорди, альтеровані доміанти й акорди з додатковими інтервалами (9, 11, 13), стала важливим елементом.

- Поезія текстів відображала урбаністичну лірику та глибоку рефлексію.

Жуан Жілберту зробив життя босанови ще більш інтригуючим своїм підходом до гри на гітарі. Він розробив манеру виконання, що імітувала ритми самби на ударних: чергування басових нот і акордів створювало характерну основу звучання. Ця техніка швидко стала стандартом для нових виконавців босанови. Гармонічна структура босанови часто є складною та витонченою. Наприклад, у композиції *Desafinado* Жобіна гармонічна послідовність відображає природне поєднання джазової складності й бразильської мелодійної традиції: D7(♭9) – G7(#11) – Cmaj7 – F#dim7 – Bm7(♭5).

Ритміка босанови відзначається особливою синкопованістю, що формує м'яку пульсацію, а гітарний ритм наслідує елементи структури ударних самби. При цьому звук залишається стриманим і камерним. Звичайне чергування баса (на 1-й і 3-й долях) із акордами на слабких частках (2+, 4+) формує основну модель звучання. Бас-гітара в цьому випадку додає барв тонкими тональними акцентами чи контрапунктами. Такий спокійний свінг підкреслює м'якість звучання, властиву цьому стилю.

Гармонічний аспект босанови тісно пов'язаний із джазом, демонструючи такі риси:

- Використання мажорних і мінорних септакордів;
- Акорди з діапазоном до дев'ятої, одинадцятої чи тринадцятої ступенів;
- Альтеровані домінанти на кшталт G7#5 або G7 b 9;
- Послідовності з насиченим хроматизмом, наприклад лінійне голосоведення.

Ці гармонії додають звучанню багатогранності й джазової вишуканості, водночас залишаючи його легким для сприйняття. Мелодії босанови завжди евокативні та стримані: вокальна манера набуває напіврозмовного характеру, а обмежений мелодійний діапазон створює відчуття інтимності й простоти. Одним із основних прийомів є текучі мотиви на терцію чи кварту або хвилясті секвенції. Навмисна уникливість віртуозності підкреслює лаконічність мелодії — це музика для внутрішніх роздумів. Яскравими цьому прикладами є Corcovado, Insensatez і Wave.

Corcovado ідеально відображає лаконічність і водночас гармонійне багатство твору. Основа лежить в Fmaj7. Гармонічна структура, що лежить в основі композиції, характеризується послідовністю акордів Fmaj7 – G7 – Gm7 – F#dim – Am7 – D7. Вона створює ефект поступової та м'якої зміни гармоній, що є характерною ознакою джазового підходу. Мелодія розвивається невеликими інтервалами, часто дотримуючись меж тризвуку, при цьому її інтонація нагадує розмовну мову, додаючи музичному висловлюванню природності та близькості. Басова лінія гармонійно супроводжує основну тему, виконуючи плавні переходи та інколи застосовуючи хроматичні з'єднання, що підкреслюють витонченість звучання.

The image shows a musical score for guitar and bass. The guitar part is in 9/8 time, starting with a V chord (Am7) and moving through D9 and D9 chords. The bass part is in 4/4 time, starting with a Bb chord and moving through Asus4, Dm7, E, Bb maj, and Ab maj chords. The score includes fingerings and dynamics like 'mf' and 'let ring'.

Композиція Insensatez (українська назва "Нерозсудливість") являє собою музичну рефлексію над Прелюдією №4 Фридеріка Шопена. Оригінальна тональність Fm збережена, що наголошує на зв'язку з класичним твором. Цей твір є яскравим прикладом камерного звучання босанови, яка наближається до естетики академічної музики. Спада хроматична лінія баса (Fm – E b 7/D – D b maj7 – C7) створює меланхолічний, проникливий настрій. У вокальній партії відчувається ніжність і навіть легкий відтінок іронії, досягнутий за допомогою інтерпретації, що нагадує легковажну заміряність.

Твір Wave вирізняється більш жвавим, енергійним характером і написаний у тональності Dmaj. Його вступні гармонії (Dmaj7 – C#7 – F#m7 – B7 – Emaj7) наочно демонструють класичний II–V–I-хід, характерний для джазової гармонії, який тут вдало адаптований до стилістики босанови. Мелодія хвилеподібно розгортається по довгих, аркоподібних лініях із широкими інтервалами, передаючи відчуття руху. Ця хвилеподібність у конструкції виправдовує назву композиції та водночас символізує постійний плин звуків. Влучно сказано про неї: "Wave — це гімн плавності, де кожна мелодійна фраза нагадує прибій хвилі".

Аналіз трьох знакових композицій Антоніу Карлуса Жобіна — Corcovado, Insensatez і Wave — розкриває ключові аспекти босанови як музичного стилю. Він вирізняється особливою ритмічною структурою, гармонічною глибиною та мелодичною стриманістю. Незважаючи на видиму різницю в емоційних

відтінках і темпоритмічних характеристиках, ці твори привертають увагу спільними елементами:

- Ритм композицій базується на лагідній синкопованій пульсації, яка походить із самби, але видозмінена для камерного контексту й інструментального виконання.

- Їх гармонія побудована на використанні джазових принципів: складних зв'язків функціональних акордів, септакордів із альтерованими домінантами й хроматизмом.

- Мелодика вирізняється стриманістю; її мінімалістична природа ближча до натурального звучання людського голосу, з лаконічними хвилеподібними фразами й обмеженим діапазоном.

В образному плані в *Corcovado* панує чарівна атмосфера, яка наповнює простір відчуттям абсолютної тиші та гармонійного спокою, створюючи ідеальні умови для романтичного споглядання навколишнього середовища. У композиції *Insensatez* чутно приховану, але глибину емоційну напруженість, яка майстерно будується на плавних хроматичних спадних лініях, що викликають асоціації з витонченістю прелюдій Шопена. *Wave*, у свою чергу, вирізняється найбільшою динамічністю серед усіх трьох, втілюючи концепцію «плинності» через багатство гармонії та мелодії. Вона яскраво демонструє, як босанова здатна передати відчуття руху завдяки легкому ритму, витонченій зміні акордів та природній плавності музичного потоку.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЯ БАС ГІТАРИ В БОСАНОВІ

2.1 Роль бас гітари в босанові

У бразильській музиці XX-XXI століть бас-гітара виконує не лише роль гармонічної та ритмічної основи, але й стає самостійним тембровим виразом. Це особливо помітно в творчості таких музикантів, як Ніко Ассунсао, Артур Майя, Жао Боско та Кастану Велозу, де бас-гітара знаходить нові функції в межах босанови, MPB (популярна бразильська музика), джазу та ф'южн-стилів.

Традиційно в латиноамериканській музиці бас виконує функцію пульсації: він визначає основний метр і водночас передає синкоповану структуру композиції. У класичних зразках босанови, як-от у записах Антоніу Карлоса Жобіма, бас зазвичай грає прості, але гнучкі фрази, що підтримують гармонію та взаємодіють із ритмікою гітари й перкусії.

У композиції "Wave" Антоніу Карлоса Жобіма, бас виконує роль спокійного остінато з невеликими варіаціями:

Gmaj7 | Gmaj7 | F#7 | F#7

G - - A | B - A G | F# - G | A - F#

Цей підхід зберігається в багатьох класичних записах, таких як у грі Себастіана Нету, але зазнає трансформацій у творчості басистів нової хвилі.

Ніко Ассунсао, один із найвідоміших бразильських басистів, значно розширив роль бас-гітари, поєднуючи джазову імпровізацію, бразильський грув і гармонічну витонченість. Його басові партії часто виходять за межі традиційної ролі супроводу і функціонують як повноцінна мелодична лінія, нерідко вступаючи у "діалог" з вокалом чи солюючим інструментом.

У композиції "Tristeza se foi" Ассунсао демонструє унікальне відчуття простору, сміливо використовуючи глісандо, гармоніки, пауер-ноти й контрапункт до основної мелодії. Часто в його грі видно вертикально-гармонічну функцію разом з орнаментальною прикрасою.

В своєму інтерв'ю Ніко Ассунсао говорив: "Я завжди прагнув, щоб мій бас не був просто основою, а частиною повноцінної текстури, як ще один голос у поліфонії."

У творчості Каетану Велозу, одного з провідних представників тропікалістського руху, бас-гітара слугує інструментом постійного пошуку і експериментів. Співпраця з видатними музикантами, такими як Жорже Елдер чи Артур Майя, надає його аранжуванням унікального звучання, що гармонійно поєднує народні традиції з авангардними підходами.

Наприклад, у пісні «O Leãozinho» бас-гітара виходить за межі простої підтримки гармонії. Вона ніби резонує з вокальною лінією, "дихає" разом із голосом виконавця. Тут бас набуває ніжнього, лірико-мелодійного характеру, явно відчувається вплив класичної гітари.

У більш складних творах, таких як «Livro» чи «Terra», роль бас-гітари стає ще більш розкутою — вона перетворюється на імпресіоністичний інструмент, здатний передати настрій, кольорові відтінки та просторову глибину композиції.

Артур Майя (1962–2018), учень Ассунсао, розвивав мелодико-гармонічний підхід до гри на басу. Його стиль вирізнявся активним використанням таких технік і прийомів, як слап, двоголосні пасажі, гармонічні суперпозиції та різноманітні ефекти (хорус, компресор, педалі ділей). У композиції «Grooveland» він залишив справжній взірєць того, як бас-гітара може не лише утримувати ритмічну основу, а й конкурувати із соло-гітарою, зберігаючи при цьому потужний грав.

Тоніньйо Ортега та Леніньйо також активно розвивають ці ідеї. Вони часто комбінують електронне звучання зі синтезованим басом, додаючи до цього елементи живої імпровізації та фанку, створюючи сучасні звучання з оригінальним характером.

Типи функцій бас-гітари у розглянутих музичних творах демонструють значну еволюцію, що простежується як у гармонічній, так і в інших аспектах її ролі. Наприклад, на рівні гармонії традиційна бас-гітара, яка представлена в роботах Жоао Жобіма, зазвичай виконує функцію тонального центру чи слугує основою для акордів. Водночас сучасні підходи у творчості таких виконавців, як Андре Ассунсао та Каетано Велозу, розширюють ці можливості шляхом

використання заміन акордів, різноманітних обіграшів та варіацій гармонійного ряду.

Щодо ритмічної функції, класичні приклади наголошують на створенні пульсації або використанні синкопованих ритмів для доповнення композиції. У сучасних творах цей аспект значно урізноманітнився завдяки впровадженню складніших елементів, таких як поліритмія, грув та навіть контрапункт, що дозволяє досягти новаторського ритмічного наповнення.

Мелодична роль бас-гітари в класичному контексті зведена до обмеженого використання та радше виконує допоміжну функцію. Проте в сучасному виконанні мелодична функція стає яскравішою: бас-гітара частіше виступає як імпровізаційний інструмент, здатний виконувати самостійні виразові партії.

Темброво-виразова функція також зазнала важливих трансформацій. У класичних композиціях бас-гітара є здебільшого підпорядкованою інструментом, покликаним підтримувати загальний тембровий фон акомпанементу. Натомість у сучасних творах вона набуває незалежності, стаючи засобом творчого самовираження музиканта завдяки експресивним тембровим рішенням.

На завершення варто зазначити зміни у форма-структурній ролі бас-гітари. Класичні композиції використовують цей інструмент більше для підтримки форми твору та чіткого розмежування його розділів. У сучасному ж контексті бас-гітара бере участь у створенні кульмінацій, мотивах та переходах між різними частинами композиції, формуючи складну і багатогранну тканину музичного твору.

Таким чином, спостерігається яскравий контраст між класикою і сучасністю в підходах до використання бас-гітари, що свідчить про її збільшену роль та відкриває нові горизонти для музичних експериментів.

Функції бас-гітари в бразильській музиці зазнали значної трансформації: від традиційного гармонійного підґрунтя до повноправного музичного голосу з широким спектром мелодичних, ритмічних і виразних засобів. Ця еволюція

особливо помітна в творчості Ніко Ассунсао та його послідовників, які піднесли бас-гітару на новий щабель інструментального осмислення.

На сучасній бразильській музичній сцені бас виконує багатофункціональну роль, часто замінюючи кілька інструментів одночасно. Такий підхід до багатоголосся відкриває нові можливості для переосмислення ролі бас-гітари не лише в жанрі боса-нова, а й у більш широкій перспективі світової музичної культури.

2.2 Роль бас-гітари в контексті пісенних інтерпретацій босанови в XXI столітті

Босанова як музичний жанр, що народився на стику самби, джазу та європейських академічних традицій гармонії, протягом десятиліть зберігала досить сталу й впізнавану формулу звучання. Її звукова атмосфера ґрунтувалася на ключових елементах — акустичній гітарі із характерним м'яким та насиченим ритмом, тонкому вокальній подачі, яка часто випромінювала інтимну близькість, а також стриманих ударних або перкусійних партіях. Бас-гітара, у свою чергу, традиційно виконувала виключно роль гармонійного фундаменту, рідко виступаючи на передньому плані чи відіграючи помітнішу функцію в загальній аранжировці.

Проте у XXI столітті відбулася суттєва трансформація естетики босанови, котра частково стала наслідком появи нових виконавців, активного впровадження цифрових технологій у процес створення музики, а також проникливого впливу інших жанрів, таких як необосса, соул, інді-поп чи навіть трип-хоп. Це переосмислення кардинально змінило роль кожного інструменту в ансамблі, зокрема значно підвищило статус бас-гітари. У сучасних аранжуваннях вона перестала бути лише гармонічною основою. Натомість інструмент набув розмаїтих функцій — від ритмічного підсилювача до фактично мелодійного лідера.

У сучасній босановій бас-гітара гармонійно інтегрується між ритмічними лініями ударних і мелодичною структурою вокалу, формуючи важливе сполучне

ядро композиції. Часто цей інструмент виконує функцію об'єднання двох основних шарів звучання — перкусійної енергії та вокальної виразності. Серед характерних музичних особливостей сучасних басових партій можна виокремити такі елементи:

- плавність у фразуванні за рахунок активного застосування техніки легато;
- використання остинатних мотивів або коротких рифів, які додають композиціям впізнаваності й унікального шарму;
- акцентуація слабких долей такту, що дозволяє зберігати властивий босанові свінговий характер звучання;
- часте впровадження звукових ефектів — таких як реверберація, хорус чи ділей — для створення більш атмосферного й насиченого саундскейпу.

Окремо можна виділити цікавий сучасний феномен стилістичних варіацій у тому, як бас-гітара взаємодіє з чоловічим та жіночим вокалом у просторах босанови. Ці відмінності проявляються як на рівні музичної техніки виконання, так і в психологічному аспекті сприйняття.

Жіночий вокал зазвичай вирізняється м'якою й делікатною експресією з широким динамічним діапазоном. У таких випадках бас-гітара відіграє роль чутливого контрапункту або "теплого музичного тла", підтримуючи вокальну емоційність і драматургію треку. Партії часто збагачуються співзвучними інтервалами, обтічними переходами між акордами чи арпеджіо у найнижчих регістрах. Одним із чудових прикладів подібного підходу є роботи Маріси Монті, де бас немов "дихає" синхронно з вокалом, створюючи надзвичайно органічну єдність.

Чоловічий вокал, особливо у виконанні баритонів чи співаків із впізнаваною манерою (на зразок Жуана Жілберту або Кастану Велозу), зазвичай звучить ритмічно чітко та статично. У таких випадках бас-гітара бере на себе ширшу роль, активно використовуючи синкопи, прямі та зворотні хроматичні переходи, додаючи звучанню енергії та динаміки. Вона ніби компенсує стриманість вокалу завдяки своїй ритмічній варіативності.

У 21 столітті бас-гітара дедалі більше підлаштовується під вокальну естетику, створюючи разом із нею єдиний емоційно-виразний простір. Така еволюція стала можливою завдяки музиці виконавців на кшталт Маріси Монті, Ани Кароліни, Селу, Роберту Менескаля в сучасних аранжуваннях, а також завдяки менш відомим, але майстерним басистам. Серед них — Тіао Машаду, бразильський басист, аранжувальник і продюсер із тридцятирічним досвідом. Його стиль вирізняється майстерним балансом між традиційними мотивами босанови та сучасними groove-рішеннями. Він співпрацював з видатними зірками MPB, такими як Маріса Монті, Жілберту Жіл та Іван Лінс.

Іншим прикладом є Жозе Пауло Пашеку, молодий музикант із Сан-Паулу, який здобув популярність завдяки YouTube-аранжуванням класичних творів босанови та сучасних композицій. Його техніка віртуозно поєднує джазову праву руку з мінімалістичними лініями, часто перетворюючи бас-партію на мелодійний контрапункт вокалу. Варто згадати також Лукаса Фрейре та інших талановитих виконавців, які продовжують розширювати можливості бас-гітари у музичній і вокальній гармонії.

Приклади композицій Маріси Монті ("O Que Me Importa") та Ани Кароліни ("Encostar Na Tua") демонструють сучасний підхід до використання бас-гітари в жанрі босанови.

"O Que Me Importa" Маріси Монті (бас: Тіао Машаду) має спокійний темп і витончений вокальний шар. Басова партія тут розпочинається з ненав'язливих підголосків, які поступово переходять у виразну контрапунктну лінію. У вступі Тіао Машаду використовує хроматичні переходи між основними акордами, уникаючи шаблонних тонічних рішень. У приспівіх бас змінюється, органічно вплітаючись у вокальну лінію, утворюючи своєрідні діалогові зв'язки на рівні інтонацій.

У "Encostar Na Tua" Ани Кароліни основний акцент робиться на електроакустичній текстурі, де басова партія виконує як ритмічну, так і емоційну роль. Завдяки петлевим структурами створюється відчуття медитативного

спокою. Основою є остинатна фігура, яка зміщується до слабких долей такту, формуючи ефект плавного і безперервного руху.

Сучасна роль бас-гітари в босанові значно розширилася порівняно із традиційною функцією гармонічної підтримки. Вона стала багатограним елементом із такими ключовими функціями:

- Мелодичний контрапункт, який веде активну взаємодію з вокальною партією.
- Ритмічний "якір", що утримує музичний пульс без прямого повторення перкусійних паттернів.
- Атмосферний інструмент, який додає глибини за допомогою саунд-дизайну.
- Формотворчий елемент, який визначає структуру композиції через варіативність басових фраз.

Ці функції гармонійно переплітаються та змінюються в межах однієї композиції залежно від її специфічної динаміки. У результаті бас-гітара в ХХІ столітті стала повноцінним засобом виразності сучасної босанови, ідеально адаптованим до її естетичних рамок, емоційної багатоступовості та технологічних нововведень.

Босанова – це музичний жанр, який із самого початку проявляв здатність адаптуватися та синтезувати нові ідеї. Її витончені ритмічні малюнки, джазові гармонії та камерна атмосфера стали фундаментом для численних стилістичних змін і розвитку. У ХХІ столітті стиль продовжує існувати як у своїй традиційній формі, так і у варіаціях, інтегруючись у джаз, поп-музику, ф'южн і навіть електроніку. Особливий інтерес становить роль бас-гітари в цих інтерпретаціях, адже вона зазнає значних змін і заслуговує на детальніший аналіз.

Класична босанова, представлена, наприклад, композиціями Жуана Жілберту чи Тома Жобіма, відрізняється стриманим і майже камерним звучанням ансамблів. У цьому стилі бас-гітара часто нагадує контрабас: її звучання м'яке, небагатослівне, зосереджене на гармонічній ясності. Одним із прикладів є "Desafinado" Жуана Жілберту (з басистом Томмі Вільямсом), де

басова партія вирізняється простотою й елегантністю, спираючись на основні акорди тоніки та домінанти. Основна функція басу тут – підтримка загальної структури композиції та забезпечення ритмічного пульсу без акцентування уваги на деталях.

У джазових версіях босанова розширює функціональність бас-гітари до рівня імпровізації. Тут бас стає інструментом із широкими можливостями, виконуючи як соло-партії, так і контрапунктні ходи та гармонічні заміни. Наприклад, у "Corcovado" Стена Гетца й Чарлі Берда (де на басу грає Кетер Беттс), бас не просто підтримує композицію, а виконує структуротворчу роль. При цьому фрази часто не завершуються на очікуваних позиціях, що додає музиці динаміки та відчуття постійного розвитку.

Стиль Latin Fusion Bossa поєднує босанову з фанк-ритмами, латинською перкусією та складною поліфонічною текстурою. У цьому контексті бас виконує роль рушійної сили, створюючи groove-енергію завдяки використанню техніки slap, синкопованих остинато та елементів латинського джазу. У композиції "Rio Funk" Лі Рітенаура бас справляється не лише з ритмічною підтримкою, а й набуває мелодичних функцій. Він вдало синхронізується з ударними в складних синкопах і водночас підкреслює змінні гармонії.

Сучасна поп-босанова (особливо з елементами електроніки) вводить гібридний підхід до використання бас-гітари. Тут поєднуються живе виконання, семпли й програмовані елементи, іноді доповнені суббасами чи ефектами. Партії басу стають простими, але надзвичайно виразними. Наприклад, у версії треку "Bim-Bom" від Селсо Фонсекі (з альбому "Natural"), бас-гітара майже мінімалістична. Вона лише підтримує groove та вокальну лінію, не перевантажуючи загальне звучання. Проте саме ця присутність є ключовим елементом відчуття плавності та легкості композиції.

У сучасну епоху босанова в XXI столітті постає як багатогранний і гнучкий простір, що відкриває широкі можливості для музичних експериментів та творчого самовираження. Особлива увага приділяється бас-гітарі, функціональна роль якої трансформується відповідно до різних стилістичних

контекстів. Водночас цей інструмент зберігає свою основну мету — бути зв'язуючим елементом, який органічно поєднує ритмічний пульс, тонкі емоційні відтінки й структурну цілісність музичної форми.

2.3 Особливості інтерпретації босанови в українській естрадній музиці

Хоча босанова зародилася в культурному середовищі Бразилії, її естетика виявилась універсальною та пристосовуваною до різноманітних національних музичних традицій. Українська естрадна музика, особливо з 1990-х років і до сьогодні, також демонструє цікаві спроби впровадження елементів босанови. Це помітно у гармонійних структурах, ритмічній організації, вокальних підходах і особливостях інструментального виконання. Суттєву роль у цих музичних експериментах відіграє бас-гітара, яка не просто задає ритмічну основу, але також активно долучається до формування характерного звучання, притаманного босанові.

На відміну від автентичного стилю босанови, українські виконавці рідко прагнуть відтворити її в "чистій" формі. Частіше це є стилізація, що полягає у вибіркового застосуванні таких елементів, як свінгуючий ритм, джазова гармонія чи м'який вокальний тембр, у межах звичної поп-пісні. У цьому контексті бас-гітара виконує подвійне завдання: з одного боку, вона орієнтується на бразильські остинатні моделі, а з іншого — враховує потребу української пісні у виразній мелодичній лінії в нижньому регістрі.

Приклади з української естради, що відображають різноманітність музичних жанрів, включно з впливами босанови:

Композиція Віктора Павліка «Шикидим» (аранжування 1998 року) ближча до денс-попу, проте у ній виразно відчутні мотиви латиноамериканської ритміки, зокрема елементи басових патернів, що нагадують босанову. Партія бас-гітари (у студійній версії синтезована) виконує основу остинатного характеру з легкими синкопами. Вона не домінує, але забезпечує чітку танцювальну пульсацію, додаючи відчуття «плавання» у ритмі.

У Оксани Білозір в пісні «Україна – це ти» інтонаційні елементи босанови простежуються у вступній частині та куплетах. М'який темп, джазова гармонія із нонаккордами створюють елегантну атмосферу.

Бас-гітара використовує арпеджіо, а переходи між акордами іноді включають хроматичні лінії. Вона функціонує як стабілізуючий елемент: ненав'язливо підтримує основний тон і одночасно підкреслює мелодику.

«Гранули» ТНМК є прикладом ф'южн-підходу до босанови в контексті української музики. Загальний характер схиляється до фанку, але у куплетах особливо помітні ритмічна організація й вокальна подача, властиві босанові. Бас-гітара активно бере участь у ритмічному малюнку через короткі фрази, акценти на другій і четвертій долях та ритмічні варіації. Це демонстративний приклад адаптації босанових принципів у хіп-хоповій основі.

А ось пісня «Fortepiano» Христини Соловій вирізняється меланхолійним темпом і гармонічною структурою, що перегукуються з босановою. Лінія бас-гітари легка й делікатна, створюючи обрамлення для загальної мелодійності та емоційного звучання композиції. Її роль малопомітна, але надзвичайно важлива для загальної текстури твору.

Натомість поп-соулова композиція «2 дні» гурту LAUD вдало інтегрує джазову ритміку. Партія бас-гітари активно формує groove за рахунок синкопованих ліній та техніки legato. У приспіві помітні впливи латино-джазу, де характерна гра на тоніці та субдомінанті перегукується з традиціями босанової гармонії.

Електронно-фольклорний твір «Пальці» гурту YUKO несподівано демонструє вплив босанової ритміки. Вокальні інтонації гармонійно доповнюються остинатною партією бас-гітари, яка підсилюється ефектами. Попри електронну природу інструменталу, структура ритму куплетів побудована на схемі 2/4 із характерними для босанови внутрішніми синкопами.

Кожен із зазначених прикладів ілюструє здатність українських виконавців адаптувати й органічно інтегрувати елементи босанови у свої роботи, додаючи своєрідної багатобарвності вітчизняній сцені.

Босанова в українській естрадній музиці проявляється не як окремий музичний жанр, а радше як стильова барва, що органічно вплітається у гармонійні побудови, ритмічну структуру та інструментальні фактури. У цьому контексті бас-гітара відіграє багатогранну й важливу роль, виконуючи кілька ключових функцій.

Перша її функція — остинатна. Вона відповідає за формування ритмічного фундаменту, залишаючись стабільною опорою у рамках типової поп-структури. Другий аспект її діяльності — гармонічний: плавні переходи між акордами, які створює бас-гітара, надають загальному звучанню особливої витонченості й м'якості. Третя функція інструмента — атмосферна. Завдяки своєму характерному тембру бас-гітара здатна створювати відчуття "тепла" та особливої емоційної насиченості звучання, що набуває особливого значення у повільних або середньотемпових композиціях.

Бас-гітара в українській естраді має здатність не тільки інтегрувати босанові принципи у вже існуючий музичний контекст, а й адаптувати їх до специфіки національної культури. При цьому вона збагачує цей стиль свіжими відтінками сучасного звучання та додає йому українського колориту, створюючи неповторну музичну палітру навіть у межах звичайної естрадної пісні.

ВИСНОВКИ

У ході роботи було проаналізовано еволюцію босанови як музичного жанру та стилістичного явища, яке знайшло відображення в сучасній популярній музиці. Одним із головних компонентів цієї трансформації стала бас-гітара — інструмент, що в рамках босанови значно розширив свої функції, перейшовши від традиційного ритмічного супроводу до важливого художнього елементу.

У класичній босанові бас-гітара (спочатку контрабас, а згодом електробас) виконує не лише ритмічно-підтримуючу роль, але також слугує гармонічною опорою. Її звучання зазвичай м'яке та делікатне, часто з використанням остинатних ритмів і синкопованих фраз. При цьому її партії гармонійно узгоджуються з вокальною лінією, ненав'язливо підкреслюючи її у різних композиційних контекстах.

Сучасні інтерпретації босанови, такі як джаз-боса, латин-ф'южн чи поп-боса, відкривають для бас-гітари значно ширший інструментарій. Тут з'являються елементи імпровізації, прийоми слепової гри, використання акордів і ефектів (наприклад, хорусу чи компресії), а також тісна взаємодія з ударними інструментами та клавішами. В умовах ф'южн-напрямків бас-гітара нерідко бере на себе роль солюючого інструмента або стає ключовим драматургічним акцентом у творі.

Особливий інтерес викликають вияви босанових рис в українській естрадній музиці. Хоча босанова не має в Україні сформованого стилістичного ядра, окремі виконавці вдало інтегрують її елементи — як ритмічні, так і гармонічні. У цьому процесі бас-гітара відіграє кілька важливих ролей:

- Вона стає мостом між ритмом і гармонією, поєднуючи акордову підтримку з ритмічним пульсом.
- Додає звукову колористику, створюючи потрібну атмосферу через м'якість звучання та арпеджіо.
- Здійснює національну адаптацію, органічно вплітаючи бразильську босанову в українську пісенну традицію.

Приклади з творчості таких виконавців, як Віктор Павлік, Khrystyna Soloviy, LAUD, THMK та YUKO, наочно демонструють, що навіть умовна стилізація під босанову дозволяє бас-гітарі зберігати ключові ознаки цього жанру. У повільних і середньотемпових композиціях вона створює підтекстову пульсацію, а у динамічніших — забезпечує характерний для латиноамериканської музики ритмічний рух.

Загалом можна зробити кілька висновків:

- Босанова у сучасній музиці існує переважно як стилістичний «відтінок», що проникає в жанри поп-музики, джазу, електроніки та естради.

- Бас-гітара виступає основним провідником цієї стилістики завдяки своїй здатності поєднувати ритмічну, гармонічну та мелодичну функції.

- В українському музичному просторі спостерігається поступове поглиблення стилістичної інтеграції, яка дозволяє природно поєднувати босанову з національними музичними особливостями.

Отже, бас-гітара є не тільки технічним інструментом виконавства, але й важливим стилістичним маркером босанови. Вона відіграє ключову роль як у класичному вигляді цього жанру, так і в його сучасних трансформаціях, включаючи їх прояви в українській музичній культурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Araujo, Samuel. Music, Power, and Identity: Brazilian Popular Music and Society. Latin American Music Review, 2000.
2. Behague, Gerard. The Beginnings of Musical Nationalism in Brazil. Journal of Latin American Music. 1971.
3. Castro, Ruy. Bossa Nova: The Story of the Brazilian Music That Seduced the World. Chicago Review Press, 2012.
4. Goldsby, John. The Jazz Bass Book: Technique and Tradition. Backbeat Books, 2002.
5. Kernfeld, Barry (ed). The New Grove Dictionary of Jazz. 2nd ed., Oxford University Press, 2002.
6. Martins, Nelson. Harmonia na Bossa Nova. *Editora Irmãos Vitale*, São Paulo, 1983.
7. Mauleón, Rebeca. The Latin Bass Book: A Practical Guide. Sher Music Co., 1993.
8. Nelson, H. D. The Role of the Bass in Brazilian Jazz. Berklee College of Music, Thesis, 2009.
9. Olsen, Dale A. Popular Music of Brazil: From Bossa Nova to Funk Carioca. Routledge, 2011.
10. Windsor, Luke. The Perception of Jazz Rhythm. Music Perception. 2003.
11. Боровик, І. Елементи латиноамериканської музики в українській естраді. // Музикознавчі записки. — Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2020.
12. Дідківський С. Сучасні підходи до аранжування бас-гітари в популярній музиці. //Актуальні питання мистецтвознавства. 2022.
13. Павлишин, Олена. Інтерпретація джазових гармоній у сучасній українській музиці.//Вісник КНУКіМ. 2021. №45.
14. Степаненко, В. Техніка гри на бас-гітарі в джазі та ф'южн. Київ. Музична Україна. 2019.